

Розвиток інструментів фінансового моніторингу в протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму

О. М. Ганєєва¹, О. В. Вакун²

Опубліковано	Секція	УДК
30.10.2023	Економіка	336.7

DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.10925628>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Актуальність дослідження розвитку інструментів фінансового моніторингу в протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму обумовлена постійною загрозою, яку ці злочини становлять для міжнародної безпеки та економічної стабільності.

Розкрито найбільш важливі інструменти фінансового моніторингу, які використовуються в протидії легалізації доходів та фінансуванні тероризму: законодавчі та нормативно-правові документи; вимоги до фінансових установ; новітні технології (штучний інтелект, машинне навчання та аналітика великих даних); міжнародна співпраця та обмін інформацією. Визначено основні напрями в розвитку інструментів фінансового моніторингу, зумовлені сучасними викликами, зокрема: адаптація до нових загроз та методів; встановлення відповідності між безпекою та конфіденційністю; підвищення рівня співпраці та координації. Обґрунтовано, що для ефективної протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму необхідно посилювати міждержавну співпрацю, удосконалювати законодавчу базу, використовувати передові технології для виявлення підозрілих фінансових операцій, а також підвищувати рівень обізнаності та готовності всіх учасників фінансового сектору.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, фінансування тероризму, відмивання доходів, інструменти фінансового моніторингу

Development of financial monitoring tools to combat money laundering and terrorist financing

Annotation. The relevance of the study of the development of financial monitoring tools in the fight against money laundering and terrorist financing is due to the constant threat these crimes pose to international security and economic stability.

The purpose of the article is to reveal the specifics of the development of financial monitoring tools, to determine the impact of money laundering and terrorist financing on global financial markets and global security.

¹ професор кафедри економіки та економічної безпеки економіки Університет митної справи та фінансів, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6320-2775>

² к.е.н., доцент, доцент кафедри управління та адміністрування Івано-Франківський навчально-науковий інститут менеджменту Західноукраїнського національного університету, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7774-7204>

During the research, the following methods were used: theoretical generalization, comparative analysis, and grouping. The informational basis of the research was the works of domestic and foreign scientists on the problems of financial monitoring.

The article outlines the consequences of money laundering and terrorist financing for the international economy and world security: undermining the integrity of financial systems; distortion of economic activity; financing of criminal activity; and a threat to national and international security.

The most important tools of financial monitoring, which are used in combating the legalization of income and the financing of terrorism, are disclosed: legislative and regulatory documents; requirements for financial institutions; the latest technologies (artificial intelligence, machine learning, and big data analytics); international cooperation and information exchange. The main directions in the development of financial monitoring tools are determined by modern challenges, in particular: adaptation to new threats and methods; balancing security and privacy; and increasing the level of cooperation and coordination. It is substantiated that to effectively combat money laundering and terrorist financing, it is necessary to strengthen interstate cooperation, improve the legal framework, use advanced technologies to detect suspicious financial transactions, and also increase the level of awareness and readiness of all participants in the financial sector. Only under the condition of coordinated actions at the global level can these threats be effectively countered and the stability and security of the international economic system ensured.

Keywords: financial monitoring, terrorist financing, money laundering, financial monitoring tools

Вступ

Актуальність дослідження. Злочинці використовують дедалі складніші технології, відповідно, тероризм та інші правопорушення будуть й надалі розвиватись з точки зору стратегії й тактики. Враховуючи впровадження нових технологій у фінансову сферу (швидкий розвиток криптовалют, цифрові платіжні системи і онлайн-технології), питання посилення міжнародного фінансового моніторингу стає ще більш актуальним. Адже вказані нові технології можуть використовуватися для вчинення фінансових злочинів і потребують нових підходів до контролю та регулювання. Проте наведена ситуація подвійно впливає на боротьбу з відмиванням доходів, одержаних незаконним шляхом, та фінансуванням тероризму. Як вказують В. Рисін та А. Степанова, «використання фінансовим сектором дієвих інструментів протидії фінансуванню тероризму може стати одним із чинників подолання терористичних загроз. З розвитком фінансових технологій виникають нові канали та способи фінансування, що вимагає їх постійного моніторингу і своєчасної розробки актуальних та адаптованих до сучасних умов інструментів для запобігання і протидії» [6, с. 87].

Зміна геополітичних та гео економічних умов вимагають формування та постійного удосконалення науково-обґрунтованого інструментарію, чільне місце серед якого обіймає фінансовий моніторинг. Це свідчить про необхідність розвитку ефективних інструментів фінансового моніторингу на міжнародному рівні для виявлення та запобігання відмиванню доходів, одержаних незаконним шляхом, і фінансуванню тероризму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика питань фінансового моніторингу все частіше стає об'єктом дослідження в працях науковців, зокрема ці питання досліджували Гнаткович О., Овчиннікова Т., Смолінська С. [1], Коломoeць О. [3], Перепелиця М. [5], Сержанов В., Максименко Я., Абрамов Ф. [7], Уткіна М. [8]. Окремі аспекти побудови та удосконалення системи протидії відмиванню доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму піднімалися в працях Завидняк І. [2],

Москаленко Н. [4], Рисін В., Степанова А. [6]. Проте актуальним залишається вивчення розвитку інструментів фінансового моніторингу в контексті протидії даним правопорушенням.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в розкритті особливостей розвитку інструментів фінансового моніторингу, визначенні впливу відмивання доходів та фінансування тероризму на світові фінансові ринки та глобальну безпеку.

Результати

Відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансування тероризму є серйозною загрозою для міжнародної економіки та світового порядку. Перші з наведених операцій передбачають процес приховування незаконного походження доходів, здобутих злочинним шляхом, шляхом їх легалізації та інтеграції в легальну економіку. Відмивання доходів здійснюється через систему фінансових установ, ринків та інструментів, щоб приховати незаконне походження доходів від злочинної діяльності. Для цього правопорушники використовують різноманітні методи, такі як фіктивні компанії, підроблені документи, перекази грошових коштів через низку рахунків у різних юрисдикціях.

Фінансування тероризму передбачає забезпечення коштами терористичних організацій та окремих терористів з метою здійснення терористичних актів. Хоча точні цифри складно навести, експерти вважають, що терористичні групи, такі як «Ісламська держава» (ІДІЛ) та «Аль-Каїда», отримують понад 100 мільйонів доларів США на рік від різних джерел, включаючи незаконну торгівлю нафтою, викрадення людей, контрабанду та пожертви [11].

Відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, негативно впливає на «інтереси законного бізнесу, репутацію окремих його сегментів, послаблює довіру суспільства до фінансово-кредитної системи. У міжнародному плані це ставить під загрозу відносини країни з іншими державами, підриває її міжнародний імідж. Зрештою, наявність таких процесів створює системну загрозу економічній безпеці держави, оскільки підкріплює спроможність злочинців продовжувати і надалі чинити ще більш масштабні злочини, збільшуючи можливість політичного впливу кримінальних структур» [2, с. 63].

Процеси відмивання доходів та фінансування тероризму тісно пов'язані між собою, оскільки терористичні групи часто покладаються на злочинні доходи для фінансування своєї діяльності. Наслідки відмивання доходів та фінансування тероризму для міжнародної економіки є руйнівними. Вони знижують інвестиційну привабливість країн, сприяють корупції та порушують правила торгівлі. Крім того, ці незаконні фінансові потоки створюють серйозні ризики для міжнародної економіки та світової безпеки (таблиця 1).

Таблиця 1

Ризики відмивання доходів та фінансування тероризму для міжнародної економіки та світової безпеки

№ з/п	Ризик	Характеристика
1.	Підрив цілісності фінансових систем	Незаконні фінансові операції порушують нормальне функціонування фінансових установ та ринків, знижуючи довіру до них та підриваючи їхню стабільність
2.	Викривлення економічної діяльності	Відмивання доходів може спричинити неефективний розподіл ресурсів, невиправдані цінові коливання та викривлення конкуренції, що завдає шкоди легальній економічній діяльності

3.	Фінансування злочинної діяльності	«Відмиті» доходи можуть використовуватися для фінансування інших злочинів, зокрема тероризму, торгівлі людьми, незаконної торгівлі зброєю та наркотиками
4.	Загроза національній та міжнародній безпеці	Фінансування тероризму безпосередньо загрожує безпеці держав та їхніх громадян, підриваючи стабільність та міжнародний порядок

У запобіганні та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, важливу роль відіграє фінансовий моніторинг, який передбачає збір, аналіз та передачу інформації про підозрілі фінансові операції відповідним органам для подальшого розслідування та вжиття заходів.

Серед найбільш важливих інструментів фінансового моніторингу, які використовуються в протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванні тероризму, слід визначити:

- законодавчі та нормативно-правові документи, які є основою для ефективного фінансового моніторингу. Міжнародні організації, такі як FATF, розробляють стандарти та рекомендації, які імплементуються країнами у національне законодавство. Основні функції рекомендацій FATF можна представити в таких трьох розрізах, як сприяння прозорості в правових системах та інституційних заходах юрисдикцій; впровадження заходів підтримки як превентивних механізмів для пом'якшення ризиків; налагодження ефективного обміну інформацією шляхом заохочення національного та міжнародного співробітництва [9]. При цьому слід враховувати, що FATF «здійснює узгодження всіх своїх дій з ООН, Всесвітнім банком, Радою Європи, МВФ, ЄБРР, Інтерполом, Радою митної співпраці та іншими міжнародними організаціями» [4, с. 120];
- вимоги до фінансових установ, які відіграють важливу роль у протидії відмиванню доходів та фінансуванню тероризму. Вони зобов'язані дотримуватися вимог щодо ідентифікації клієнтів, моніторингу операцій, повідомлення про підозрілі операції тощо;
- новітні технології (штучний інтелект, машинне навчання та аналітика великих даних), розвиток яких технологій відкриває нові можливості для вдосконалення фінансового моніторингу. Ці технології дозволяють швидше та ефективніше виявляти підозрілі операції, аналізувати великі масиви даних та ідентифікувати складні схеми відмивання доходів;
- міжнародна співпраця та обмін інформацією. Країни укладають двосторонні та багатосторонні угоди про співробітництво, створюють спільні механізми для обміну даними та координують зусилля у проведенні розслідувань.

Проте з плином часу встановлюються недоліки у впровадженні інструментів фінансового моніторингу. Так, В. Сержанов, Я. Максименко та Ф. Абрамов [7] вказують на цільову та транзакційну неефективність системи формальних правил фінансового моніторингу. Тобто фактично впровадження формальних правил не у всіх ситуаціях дозволяє досягнути мети – скоротити обсяги відмивання доходів, одержаних незаконним шляхом, а також може призвести до зростання рівня транзакційних витрат бюрократичних процедур для багатьох суб'єктів, зокрема для банківських установ, їх клієнтів, контролюючих органів.

Саме тому незважаючи на значний прогрес у розвитку інструментів фінансового моніторингу, існують певні виклики та перспективи для подальшого вдосконалення, зокрема:

- адаптація до нових загроз та методів. Злочинці постійно шукають нові способи для відмивання доходів та фінансування тероризму, використовуючи інноваційні технології та складні схеми. Тому система фінансового моніторингу повинна бути гнучкою та адаптивною, щоб своєчасно реагувати на нові загрози. В розвиток даних інструментів фінансового моніторингу слід також вказати і на те, що нові тенденції, зокрема у фінансуванні та здійсненні терористичними групами своїх операції, вимагають приділення особливої уваги збору даних про ці тенденції. Це, в свою чергу, висуває вимоги до доопрацювання програми навчання для розвитку навичок і здібностей осіб, залучених до боротьби з фінансуванням тероризму, щоб вони були готові до всіх методів, що використовуються терористичними групами. Саме ризик появи нових загроз у сфері зловживання фінансовою системою з метою фінансування тероризму вимагає застосування багатонаціонального підходу для боротьби з цією загрозою [10, с. 680];
- встановлення відповідності між безпекою та конфіденційністю. Під час розробки інструментів фінансового моніторингу необхідно знаходити баланс між забезпеченням безпеки фінансової системи та захистом конфіденційності та прав клієнтів;
- підвищення рівня співпраці та координації. Для ефективної боротьби з легалізацією доходів, одержаних незаконним шляхом, та фінансуванням тероризму необхідно посилювати міжнародну співпрацю, координувати зусилля різних органів та установ, а також забезпечувати швидкий обмін інформацією.

Розвиток інструментів фінансового моніторингу відіграє важливу роль у протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму. Удосконалення законодавчої бази, посилення вимог до фінансових установ, використання новітніх технологій та міжнародна співпраця сприяють підвищенню ефективності системи фінансового моніторингу. Однак, для подальшого прогресу необхідно адаптуватися до нових загроз, дотримуватися балансу між безпекою та конфіденційністю, а також посилювати координацію зусиль на глобальному рівні. Невиправдано очікувати, що окремі країни самостійно зможуть досягнути вагомих результатів на рівні профілактики.

Отже, зловживання фінансовою системою через фінансування тероризму як феномен не можна викоринити, слід усвідомлювати, що тільки завдяки спільним зусиллям міжнародного співтовариства можна досягти відчутних результатів в сфері протидії та запобігання цього явища.

Висновки

Проблема відмивання доходів та фінансування тероризму є одними з найбільших викликів для міжнародної економіки та безпеки. Ці незаконні фінансові операції підривають цілісність фінансових систем, викривлюють економічну ситуацію в країні та підтримують злочинну діяльність. Хоча міжнародна спільнота вживає заходів для протидії цим злочинним діянням, їх масштаби залишаються значними, завдаючи значної шкоди світовій економіці. Для ефективнішої боротьби необхідно посилювати міждержавну співпрацю, удосконалювати законодавчу базу, використовувати передові технології для виявлення підозрілих фінансових операцій, а також підвищувати рівень обізнаності та готовності всіх учасників фінансового сектору. Лише за умови скоординованих дій на глобальному рівні можна ефективно протидіяти цим загрозам та забезпечити стабільність і безпеку міжнародної економічної системи.

Список використаних джерел

1. Гнаткович О., Овчиннікова Т., Смолінська С. Фінансовий моніторинг в Україні та напрями його покращення. *Економіка та суспільство*. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-14>
2. Завидняк І. О. Проблема легалізації злочинних доходів та фінансування тероризму у сучасній економіці. Міжнародне співробітництво під час фінансових розслідувань: тези Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, 10 травня 2019 року; Університет ДФС України. Ірпінь, 2019. С. 61-63
3. Коломоєць О.К. Міжнародні організації у сфері фінансового моніторингу (розвідки) та їх коротка характеристика. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки*. 2022. Том 33 (72). № 2. С. 59-64
4. Москаленко Н.В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. *Вчені записки*. 2020. Том 31 (70). № 2. С. 119-123. DOI: <https://doi.org/10.32838/2523-4803/70-2-19>
5. Перепелиця М.О. Проблеми правового регулювання структури національної системи фінансового моніторингу в контексті міжнародних правил та положень. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2021 № 49. С. 26-30. DOI: <https://doi.org/10.32841/2307-1745.2021.49.6>
6. Рисін В.В., Степанова А.В. Інструменти протидії фінансуванню тероризму з використанням фінансових установ. *Економіка та держава*. 2020. № 6. С.80-86.
7. Сержанов В.В., Максименко Я.А., Абрамов Ф.В. Ефективність формальних правил фінансового моніторингу. *Держава та регіони*. 2022. № 3. С. 10-15.
8. Уткіна М.С. Виклики та перспективи міжнародної співпраці у сфері здійснення фінансового моніторингу. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2023. № 2. С. 255-259.
9. Campbell A. The International Solution to Money Laundering and Terrorist Financing. *Money Laundering, Terrorist Financing, and Tax Evasion, The Consequences of International Policy Initiatives on Financial Centres in the Caribbean Region*. 2021. pp.129-151. DOI: 10.1007/978-3-030-68876-9_5
10. Paunović N. Terrorist financing as the associated predicate offence of money laundering in the context of the new EU criminal law framework for the protection of the financial system. *EU and comparative law issues and challenges series (ECLIC)*. 2019. № 3. P. 659-683. DOI: 10.25234/ecllc/9025.
11. The Counterterrorism Group. *Islamic State Funding Across the World: Methods, Connections, and Resurgence*. 7 June 2021. URL: <https://www.counterterrorismgroup.com/post/islamic-state-funding-across-the-world-methods-connections-and-resurgence>